

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הלות לחשה חיזויים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת ראה שנת תשפ"ב

1. מה הייתה הטענה על המלאכים שאכלו בשר בחלב אצל אברהם הרי זה לא היה מבושל?
2. מדוע רק בצדקה כתבה התורה לומר שלא יהא לך קשה להוציא כסף ולא בשאר מצוות?
3. מה עדיף לתת להרבה עניים סכום כסף קטן או לתת לעני אחד סכום גדול? הוכח מפרשת השבוע!
4. מי שמגלה לאשתו שנתן צדקה האם זה עדיין נחשב למתן בסתר? הוכח מפרשת השבוע!
5. האם יש חיוב לתת צדקה לעני כדי שהעני יוכל לקיים מצוות? הוכח מפרשת השבוע!
6. מי שהולך לאסוף כסף האם מקבל שכר יותר מהנותן צדקה? הוכח מפרשת השבוע!
7. האם עני שנוטל צדקה מקיים מצוה? הוכח מפרשת השבוע!
8. מדוע אנו רואים שאנשים מתים למרות שנותנים הרבה צדקה בשבילם והרי צדקה תציל ממות?
9. אדם שאין לו כסף לתת צדקה לעני הבא לפניו אבל מחזק ומעודד אותו בדברים האם קיים מצות צדקה?
10. האם הזכות של מצות צדקה נשארת לעולם למרות שעשה אחר כך עבירות? הוכח מפרשת השבוע!
11. האם בעיר הנידחת הורגים ילדים קטנים למרות שלא חטאו?
12. מדוע הורגים את הנשים בעיר הנידחת למרות שהן לא חטאו?
13. איזה דג עולה ליבשה בערב שבת וחוזר לים במוצאי שביעת?

דברי התורה והעלון השבוע מוקדשים לע"נ
מו"ר זקני חכם עזרא בן מזל זיע"א שעיו

ת.נ.צ.ב.ה

מחשבה תחילה: אם נבחן את הפרסום המערבי, נגלה שהמלה הכי נפוצה בו היא "חדש". המכוננית הכי חדשה, האופנה החדשה ביותר, המחשב הכי חדש, ואבקת הכביסה הכי חדשה! "חדש" זה לא טוב יותר, או יעיל יותר. אז למה "חדש" מושך כל כך הרבה אנשים – יותר מ"בדוק", "יעיל" או "משופר"?

כך נפתחת פרשת השבוע: ראה, אנוכי נתון לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה - אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוהיכם, אשר אנוכי מצווה אתכם, היום. (דברים יא, כו-כז) ה"חתם סופר" דן בצורך להוסיף את המלה "היום". הוא מסביר שבכל פעם שהתורה משמשת במלה "היום", היא דורשת מאתנו להתייחס למצווה כאילו היא חדשה – כאילו שמענו אותה היום, בפעם הראשונה. אבל למה אנחנו צריכים להוסיף את מרכיב החידושיות הזה? האם שמירת המצוות "סתם" אינה גדולה מספיק כדי להביא עלינו השפעת ברכה מאת ה'?

הדחף לחידוש, אומר החתם סופר, הוא חלק מהטבע האנושי. לכן, תעשיות הרכב יעצבו מחדש את צורת המכוננית, למרות שבתוכה מצויים בדיוק אותו מנוע וחלקים פנימיים. השינויים החיצוניים הקוסמטיים האלה מספקים הצדקה לשימוש במלה "חדש". התורה אומרת לנו שהדבר נכון גם לגבי ערכים ומוסר: לא תהיה להם השפעה ארוכת טווח, אלמלא יוכלו לשמור על רמה מסוימת של התחדשות. לא מספיק שהורה יגיד: "ככה עשו את זה תמיד". המודרניות שולטת, ומה שיש לדור הקודם לומר מיושן מטבעו, וחסר את הריגוש שב"חידוש". לכן, ההורים עומדים מול פרדוקס מייאש. הם רוצים לתת לילדים שלהם חכמת חיים שבה יוכלו להשתמש לכשיגדלו, אבל החוכמה הזאת תתערער ברגע שהיא תהפוך למושנת! לכן, עליכם להניח שילדיכם יעזבו את הערכים שלכם תמורת משהו "מודרני" יותר. אם לא תחליטו ותתייחסו אל החיים כאל דבר מציאותי וחדש, ותלמדו את הילדים שלכם לנהוג בדרך זו, בסופו של דבר אתם וצאצאיכם תפנו לכיוונים שונים כדי למצוא את טעם החידוש בחיים - וזה יכול להיות כל דבר - מאסטרולוגיה ועד לבוהזים...

אם חושבים על זה ברצינות, שום דבר לא חדש באמת. הכל בעצם "שיפור" של משהו ישן. לדוגמה: תמיד היה לאנשים צורך בתקשורת במרחקים ארוכים. בעבר, כרכרת הדואר המהיר הייתה "חידוש". אחר כך הגיעו הטלגרף, מכשיר הפקסימיליה, ועכשיו - אי-מייל. כל אלה ביסודם שיפור של אותו מושג בסיסי - הצורך בתקשורת. תיאורית מדע הפיזיקה אומרת: "אנרגיה (או חומר) לא נעלמת או נוצרת, אלא רק משנה את צורתה".

למען האמת, אין שום רעיונות חדשים, אין דתות חדשות, אין תנועות חדשות. יש כאן רק ניסוח מחדש, או חזרה על דבר שנאמר לפני זמן רב. מניעים אנושיים ותאוות אינם משתנים. מה ששיקספיר אמר כבר נאמר על ידי מישהו אחר לפניו, אולי לא בצורה משכנעת כל כך, אבל הדברים נאמרו. אילו לא זה היה כך, אף אחד לא היה מסוגל להבין את שייקספיר - הוא היה אומר משהו שאף אחד לא היה יכול לתפוס. שייקספיר אמר לאנשים דברים שהם כבר היו מודעים אליהם קודם. הוא רק ניסח מחדש את המוטיבים האלה באופן ייחודי ושנון. דתות ותנועות של "העידן החדש" הן רק דתות ישנות עם תווית שונה. אותו מנוע, הילוכים וחלקים פנימיים, כמו בשנה שעברה - בעיצוב חיצוני חדש. בסופו של דבר, הרכב נותן לנו את אותה הרגשה, ולא לוקח אותנו לשום מקום אחר - רק נראה שונה על פני השטח. אם יש דבר שאפשר ללמוד מהתנועות לזכויות האזרח, ומאגודות העידן החדש, זה שכל דור מחפש תנועות חדשות!

איך, אם כן, יכולה התורה להעניק חדשות ורענונות לרעיונות בני אלפי שנים? איך אפשר לצפות מאתנו להתייחס לתורה כאילו היא חדשה – כשהיא לא? האם אנחנו צריכים לרמות את עצמנו כדי לקבל את הברכה שמוזכרת בפסוקים?

הרמח"ל (רבי משה חיים לוצאטו) בהקדמה ליצירה המוסרית הקלאסית שלו "מסילת ישרים", מסביר שהמונח "חדש" אינו מתאר משהו שמעולם לא היה קיים קודם לכן, אלא דרך שמאפשרת להשתמש ברעיונות שהיו קיימים קודם, אך נשכחו או לא באו לידי ביטוי. כל החיים הם כאן ועכשיו. שום דבר "חדש" לא יקרה, ועל שום דבר "חדש" לא יחשבו. הבעיה היא, שחסרה לנו היכולת והמיומנות ליישם את מה שיש לנו. הדברים היחידים שהם באמת "חדשים", הם הטכניקות שמאפשרות לנו להגיע למיצוי המרבי של "החיים הישנים", אלה שכבר יש לנו. אנחנו צריכים לקחת את החיים, שיכולים להתיישן בקלות, ולרענן אותם שוב. למצוא את תחושת החיות המקורית המוטבעת תמיד בחיים עצמם. זה העניין של חדש.

השלט שתלוי מחוץ למסעדה, או ללונה פארק, ומכרז "חדש", אומר: "אם לא גיליתם איך להשתמש בחיים בצורה מלאה יותר במסעדות אחרות או בפארקים אחרים, אז נסו אותנו - אולי אנחנו נצליח ל'חדש' לכם את החיים!" אבל למען האמת, כל התפריטים וכל מתקני הלונה פארק, לא ישפרו את איכות החיים שלנו במאומה. הם רק מנגנון נוסף של התעלמות והסחת דעת. הרבה יותר קל לקנות בגד חדש או מכוננית חדשה כאשר החיים הופכים ליבשים ומיושנים, מאשר לנסות להחזיר לחיים את רענונות הנועורים, באופן קבוע. הפסוק למעלה אומר: אם תתבוננו באמת במצוות התורה, תראו שהם מגלמות את המושג "חדש". הן עוזרות לנו להתמקד ברענונות החיים ובמשמעותם. במלים אחרות, האחריות שלנו בחיים היא זו שהופכת אותם לחדשים. לפעמים אנחנו מרגישים את זה כשאנחנו משקיעים מאמץ בחיי הנישואין שלנו, בידידות וכדומה. בכל אופן, אם אדם לא מרגיש שהאחריות שלו בחיים מהווה מקור לרענונות, אז הוא בוודאי יחפש תשובה לצורך שלו ב"התחדשות", במקומות אחרים.

"כבד את אביך ואת אמך", זה חדש. השבת חדשה, הצדקה חדשה. הכשרות חדשה. כל מצוות התורה - אם נשקיע את הזמן לחקור אותן - הן כלים לפתיחת אוצר גנוז של הנאות. המצוות חדשות יותר מכל מכוננית או תפריט, והן יכולות להחיות באמת את מאגר השמחה הבלתי-נדלה שלנו. התורה היא ספר הוראות לחיים. היא לא באה מאדם, היא לא הומצאה כאן על פני האדמה. היא תובנה עמוקה עד אין קץ, שבאה מן האלוהים שמעל לשמים ומעבר לשמש. המניע לחידוש, והתאוה להרחיב את החיים שלנו, גורמים לנו לחפש במקומות רבים. אנחנו מבזבזים לשם כך הרבה זמן, ולעיתים אף גורמים לנוזק רב. אל תקנו מלתחה חדשה או מכוננית חדשה, כדי "לחדש" שוב את החיים. מצאו דרך חדשה להפוך מערכת יחסים ישנה למשמעותית.

כולנו מוכנים לנסות מדרון סקי חדש, מסעדה חדשה, או אפילו אופנה חדשה, בתקווה שפתח חדש יופיע בחיים שלנו. אבל מה בקשר למשהו חדש באמת? התורה בת 3500 השנים שלנו היא הדבר הכי חדש בסביבה: נסו את המצוות החדשות ותתחילו לחיות!

מה הייתה הטענה על המלאכים שאכלו בשר בחלב אצל אברהם הרי זה לא היה מבושל?

נראה להעיר, דהרי קימ"ל דבבשר בעינין דרך בישול, אם כן כאן שאינו דרך בישול לבשל עם שריפת הפה, אם כך מדוע נתחייבו.

ובחנכת התורה פרשת משפטים נמי הקשה ולכאורה קשה ממה נפשך באיזה אופן אכלו המלאכים בשר וחלב אצל אברהם אבינו ע"ה אי אכלו שלא כדרך בישול, הלא אין כאן איסור דאורייתא דדרך בישול אסרה תורה, ואי דאכלו דרך בישול אם כן קשה על אברהם אבינו ע"ה שקיים כל התורה כולה היאך בישל בשר וחלב הרי בבישול לחוד ג"כ איכא איסור לאו ומניחו בצריך עיון.

ובבני יששכר (מאמרי חודש כסלו) טבת מאמר ג' נר מצוה) נמי הקשה דהנה חקרו הקדמונים על מעשה דאברהם אבינו שהאכיל למלאכים בשר בחלב והוא לא אכל כי קיים כל התורה כדאמרינן בגמרא במסכת יומא (דף כ"ח ע"ב).

"לא תבשל גדי בחלב אמו" (כא יד).

איתא במדרש בשעת מתן תורה טענו המלאכים תנה הודך על השמים השיב להם הקדוש ברוך הוא כלום אתמול לא אכלתם בשר וחלב אצל אברהם, ואלו תינוק של בית רבן נזהר יותר מכם.

והקשה מרן הקהילות יעקב זיע"א בספרו ברכת פרץ: מה הטענה שהייתה על המלאכים שאכלו בשר בחלב, והרי מדאורייתא האיסור הוא רק כשנתבשלו ביחד דרך בישול אסרה תורה, אם כן כאן שלא בישלו את זה דלא כתוב בתורה שאברהם בישל את זה, וכן מסתבר שלא בישל שהרי קיים את כל התורה, והרי יש איסור לבשל בשר בחלב, אם כן ליכא איסור, ומה הטענה אליהם?

ומתרץ הקהלת יעקב: שהמלאכים הרי גופם עשוי מאש, אם כן מיד שנגעו במאכל בישלהו ע"י גופם ואם כן אכלו בשר בחלב שנתבשל, לכן היה הטענה עליהם.

ומתרחץ הבני יששכר: דהתורה ומצות לאו ליהנות ניתנו עירובין לא.

ועוד נראה לומר: מה שנאמר במדרש דאכלו, אינו דבר ברור, דהנה איתא בגמרא במסכת בבא מציעא (דף פ"ו ע"ב) אמר רבי תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, שהרי משה עלה למרום, ולא אכל לחם, מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם, ואכלו סלקה דעתך, אלא אימא נראו כמי שאכלו ושתו, אבל בתוספת שם כתב דבסדר אליהו רבה קתני לא כאותו שאומר נראים כאוכלים ושותים אלא אוכלים ושותים ממש מפני כבודו של אברהם ופליגא אדחכא, אם כן זה תואם עם המדרש שסובר שיאמרו להם אתם אכלתם אצלו בשר בחלב.

מה עדיף לתת להרבה עניים סכום כסף קטן או לתת לעני אחד סכום גדול? הוכח מפרשת השבוע!

ובשו"ת צפנת פענח (סימן קע"ג) תמה על מקומות שנוהגים לאסוף הרבה לעני, ממה שכתב הרמב"ם בפירושו המשניות במסכת אבות (פ"ג משנה ט"ו): מצוה לתת כמה פעמים על הא דאמרינן התם במשנה והכל לפי רוב המעשה, וכתב וז"ל: שהמעלות לא יגיעו לאדם לפי גודל המעשה, אבל לפי רוב מספר הפעמים, בכפילות כמה פעמים יעשה המעשה טוב יגיע הקנין החזק, והמשל כשייתן האדם למי שראוי אלף זהובים בבת אחת לאיש אחד, ולאיש אחר לא נתן כלום, לא יעלה בידו מדת הנדיבות, בזה המעשה האחד הגדול, כמו שמגיע למי שהתנדב אלף זהובים באלף פעמים, ונתן כל זהוב מהם על צד הנדיבות, מפני שזה כפול מעשה הנדיבות אלף פעמים והגיע לו קנין חזק, וזה פעם אחת לבד התעוררה נפשו, אם כן חזינן מדבריו שיש מצוה לתת להרבה עניים קצת מאשר לתת לאדם אחד סכום גדול.

החיד"א בספרו בנחל קדומים (בפרשת השבוע) מביא את דברי הרמב"ם וכתב דלאו כללא היא דאם יש עכשיו עני ונצרך למאה זהובים בוודאי שזה זכות ומצוה יותר מאשר לחפש הרבה עניים.

והנה בגליוני הש"ס על דברי הגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"ב) הוכיח מדברי הגמרא שלא כדעת הרמב"ם: דאמרינן התם מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת, אף בצדקה פרוטה לפרוטה מצטרפת, חזינן דסכום אחד גדול יותר חשוב מהרבה פרוטות, דאמרינן דכל הפרוטות נחשב לסכום אחד גדול וי"ל.

מדוע רק בצדקה כתבה התורה לומר שלא יהא לך קשה להוציא כסף ולא בשאר מצוות?

שרי לנסות כדכתיב ובחנוני נא בזאת, ומרן בבית יוסף כתב דמשמע פרקא קמא דתעניות דדווקא במעשר מותר לנסות אבל לא בשאר צדקה והרב פרישה נתן טעם לטור, והרב כנה"ג כתב דבתשובה למהר"ר מתתאי טריויס כתב כדברי הטור, והשתה לדעת הטור ודעמיה זה רמז הכתוב ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר וכו' כלומר לא תצטער אם תיתן על מנת כי בגלל הדבר הזה ותסתפק דה"ד במעשר לא בצדקה לא היא אלא גם בצדקה שרי לניסויי כדעת הטור וסיעתו עכ"ד.

עוד תירץ החיד"א בספרו פני דוד: על פי מה שאומרת הגמרא במסכת בבא בתרא (דף י' ד) דטורנוסורופוס אמר לרי עקיבא אם הקדוש ברוך הוא אוהב את העניים למה אינו מפרנסן והוא משל למלך שכעס על עבדו וכו' והשיבו ר"ע דהוא משל למלך שכעס על בנו וכו' והיינו לזכות לעשירים שינצלו מגיהנום. והנה פ"ק דקידושין איכא פלוגתא דרי יהודה סבר בזמן שעושים רצונו של מקום דווקא נקראו בניו ור"מ סבר דבכל אופן נקראו בניו וקיי"ל כר"מ כמ"ש הרשב"א בתשובה ולפי זה יכול לעשות צדקה עם הכל. וכבר כתבנו במקום אחר דההיא דפ"ק דבתרא הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים לא אתיה ככולי עלמא, וזהו שאמר הכתוב "נתון תיתן לוי" ריבה בנתינות שייתן לכל עני שבישראל דהכל מצוה, ולא ירע לבבך מצד יצר הטוב נמי דשמא אין זה הגון

והנה קשה הרי גם בישול אסור אם כן איך בישל בשר בחלב, ויש לומר שאחד מאנשיו שהיו גרים תושבים בישלו, ולא הווה ג"כ בישול גוי.

ומקשה הבני יששכר: הרי גם בהנאה אסור והאיך האכיל למלאכים והנה נהנה, וכמדומה שראיתי מי שכתב דלא מיקרי הנאה כיון שידע שהם מלאכים ואינם צריכים לאכילה, ואי קשיה הא קשיה לי, הרי מיקרי הנאה שעשה כן כדי שיהא סגולה לתורה, היינו לקבל את התורה ולא יהא פתחון פה למלאכים לקטרג כמו שאמרו רז"ל עיין מדרש תהילים ח' אם כן אין לך הנאה גדולה מזו.

בית המדרש "בית יוסף"

אוצר הספרים

בית המדרש "בית יוסף"

"וַיִּזְדַּתְנִי כְּלֹהֵם בְּבִיתִי וּבְזִמְזוּמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב בְּכֹלֵם וּבְמַבְזֵת שֵׁם עֲוֹלָם אֵלֶּךָ לֹא יִכְרַת"

בחסידי שמים בעקבות ריבוי הלומדים בבית המדרש, אנו זקוקים בדחיפות לאוצר הספרים ספרי יסוד הלכה, ראשונים ואחרונים, מחשבה הגות ואגדה. וכן ספריות נוספות לטובת לומדי בית המדרש ומשתתפי השיעורים.

בוא ותזכה להיות שותף בכל זכויות הלימוד!

ניתן להנציח על גבי הספרים בהקדשה מיוחדת לבריאות / הצלחה / נחת / שלום בית / זש"ק / ולע"ג קרובים וידידים לפרטים נוספים: הרב יוסף ויצמן 052-8144488

לתרומות: בנק מרכנתיל דיסקונט 17 מספר חשבון: 89099 ע"ש: קול אליה גבעת זאב.

ניתן לתרום גם בביט בטלפון מספר: 052-8144488

איש ירעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק ניתן לתרום מכספי מעשר לכתחילה!

580726644
רחוב קרית יערים 32 גבעת - זאב
דוא"ר: 9: kofeliva@gmail.com

יש לחקור איזה מצוה עדיפה יותר האם לתת להרבה עניים סכום כסף קטן או דילמא לתת לעני אחד סכום גדול.

"נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך."

הנה בכתב סופר בפרשת השבוע הקשה וז"ל לא מצינו בשום מצוה שיזהיר אותנו שבעת עשיית המצווה לא ירע לבבו, גם במצוות כאלו שיש בהם חסרון כיס והפסד רק במצוות צדקה.

נראה לומר: דהכי פירושו דהאי קרא "ולא ירע לבבך" לא יחשב לך כרוע לב כמי שעושה את המצווה שלא כהוגן "בתתך לו" עם הכוונה כי "בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשיך" כי מיוחדת היא מצוות צדקה שאף שנותן שלא לשמה מקובלת היא לפניו יתב"ש. ובטעם הדבר: נראה לומר כי במצוות שבין אדם למקום הלא אם תצדק מה תיתן לו, ואם כן עיקר המחשבה הטובה דרחמנא ליבא בעי, ואם כל עשייתו הוא כדי לקבל שכר, אם כן אינו חפץ לעשות רצון ה' רק רצון עצמו וחסר מעיקר המצווה, מה שאין כן במצוות צדקה שהיא בין אדם לחברו, עיקר החפץ ורצון ה' הוא שיהיה לעני מה לאכול ולא יהיה לו תערומת על ה', ולעני אין כל חילוק אם נתן לטובתו או לא.

וכעין זה כתב החיד"א בספרו פני דוד (ס"ק ט"ז) וז"ל שמעתיה באומרים ומטו בה משם מהור"י כולי זללה"ה במה שכתוב דשרי לניסויי במעשר ומדברי הטור בסימן רמ"ז מוכח דה"ה בצדקה

יברכך וכו' דכל ישראל נקראו בנים ומצוה לעשות עמהם צדקה וכדעת רבי מאיר.

מי שמגלה לאשתו שנתן צדקה האם זה עדיין נחשב למתן בסתר? הוכח מפרשת השבוע!

בצינורה דדשא בחור שבמפתן הדלת יום אחד אמר איזיל אחוי מאן קעביד בי ההוא טיבותא אותו היום נתן העני לבו לדעת מי נותנים לו ההוא יומא נגהה ליה למר עוקבא לבי מדרשה, אתיה דביתהו בהדיה כיון דחזויה דקא מצלי ליה לדשא נפק בתרייהו והוט מקמיה עיילי לההוא אתונא, יעו"ש.

וכתב המאירי שם: צדקה יש בה מדרגות מהם שהוזכרו כאן, ומהם שהוזכרו במקומות אחרים, ומה שהוזכר כאן הוא שהנותן יודע למי נותן אבל המקבל אינו יודע ממי מקבל, והוא שהוזכר במר עוקבא שהיה רגיל ליתן בכל יום סלע בפתח של עני אחד שהיה שכנו, ופעם אחת העריב בבית המדרש ביתר מדאי, ולא רצה לילך ביחיד והוליד אשתו עמו, מפני שחשבה כגופו ולא הופקעה בסיבתה העלמת המתן, וכשהרגיש פעם אחת שהעני היה מחזר לידע מי הוא הנותן ברח לו כדי שלא להתבייש ממנו, ודרך הערה אמרו נוח לו לאדם להפיל עצמו בתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, עכ"ל, מבואר בדברי המאירי שבוזה שאשתו יודעת מנתינת הצדקה, אין זה מגרע ממעלת מתן בסתר, מפני שאשתו כגופו, ומזה נלמד לעניינו, שאין חסרון בזה שאשתו תכתוב את הצ'קים.

האם יש חיוב לתת צדקה לעני כדי שהעני יוכל לקיים מצוות? הוכח מפרשת השבוע!

ואדרבה יש להביא ראיה שאין חיוב צדקה לתת לעני, שיוכל לקיים מצוות, שהרי הגמרא במסכת כתובות (דף ס"ז ע"ב) שנאמר "די מחסורו אשר יחסר לו", וזוהי אשה. ולכאורה צ"ע הרי יש מצוה לשאת אשה, אם כן הרי זו צדקה, ומוכח שאין חיוב מדין צדקה לתת לעני כדי שיוכל לקיים מצוה. ועוד ראיה: שהרי נאמר בירושלמי במסכת פאה (פ"א ה"א) תני רשב"י גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקדוש ברוך הוא יותר מכבודו, נאמר כבוד אביך ואמך, ונאמר כבוד את ה' מהונך, מה אתה מכבודו ממה שחנך, עושה סוכה ולולב שופר תפילין וציצית, אם יש לך אתה חייב, ואם אין לך אין אתה חייב. אבל אצל כיבוד אב ואם, בין שיש לך ובין שאין לך, כבוד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסובב על הפתחים, הרי מבואר דאם אין לו לקנות לולב שופר תפילין וציצית פטור ממצוות אלה, ואינו חייב לחזר על הפתחים כדי לקיים מצוות, וממילא אין גם חיוב לתת לעני כדי שיוכל לקיים מצוות, שהרי הוא פטור מהמצוות.

ובביאור הלכה כתב לתמוה על דברי הירושלמי שאין חיוב לחזר על הפתחים, והלא קי"ל דעל נר חנוכה וארבע כוסות צריך לשאול על הפתחים אף שהם מדרבנן, וכ"ש במצוות דאורייתא, ואין לומר דהוי פרסומי ניסא שהרי גם על נר שבת שואל על הפתחים ונשאר בקושיה, וכבר הקשה כן במור וקציעה.

יש שמתרצים: שכל מה שחייבים ליתן לעני כסף לקיום מצוות, הוא מדין ערבות, וכמו שמבואר בשער הציון (סימן תרנ"ה סק"ה) דאם חסר לחברי מצוה הרי זה כאילו חסר לי, ולכן אם חסר לחברי אתרוג, הרי זה כאילו חסר לי, ומה שצריך פסוק מיוחד להשיאו אשה, אולי מיירי באינו יכול להוליד שאין כאן מצוה אלא צדקה מדין אשר יחסר לו.

וכן בשו"ת להורות נתן (חלק ו' סימן פ"ט) כתב דליכא מצות צדקה לעני כדי שיוכל לקיים מצוות. והביא ראיה: ממה דאיתא בדברי מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן ר"נ ס"א) כמה נותנים לעני, די מחסורו אשר יחסר לו, כיצד היה רעב יאכילהו, היה צריך לכסות יכסהו, אין לו כלי בית קונה לו כלי בית, ואפילו היה דרכו לרכוב על סוס וכו', וכן כל אחד ואחד לפי מה שצריך, הראוי לתת

ונמצא דחטא איכא דדווקא למי שהוא בסוג בן שרי לעשות צדקה כדאסברה ניהלן ר' עקיבא וזה טענה מצד יצר הטוב נמי ועל כן אמר ולא ירע לבבך דכולל יצר הטוב ויצר הרע. כי בגלל הדבר הזה

"כי יהיה בך אביון וגו' לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ וגו' כי פתח תפתח את ידך" (טו ז).

איתא בגמרא במסכת חגיגה (דף ה' ע"א) על הפסוק קהלת (פרק י"ב י"ד) "כי את כל מעשה האלוהים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" מאי אם טוב ואם רע, אמרי דבי רבי ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא, כי הא דרבי ינאי חזייה לההוא גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיא, אמר ליה: מוטב דלא יהבת ליה מהשתה דיהבת ליה וכספתיה.

וכתב במהרש"א שם לא שייך הכא לומר, הא דעשה דוחה לא תעשה, כיון דהיה אפשר לו לקיים שניהם וליתן לעני בסתר.

יש לחקור מה דינו של אדם שאשתו מסייעת בידו לכתוב צ'קים ולחלקם לעניים, האם על ידי כך הוא מאבד את מעלת מתן בסתר יכפה אף, כי הרי אשתו יודעת מהצדקה, ושוב אין זה נחשב למתן בסתר או לא.

הנה אומרת הגמרא במסכת כתובות (דף ס"ז ע"ב) מר עוקבא הווה עניא בשיבבותיה, דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי

"כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידך" (טו ז-י).

יש לדון האם יש חיוב מדין צדקה לתת לעני מעות עבור שיוכל לקיים מצוות כגון אם אין לו אתרוג, דאולי החיוב של צדקה הוא רק עבור צרכי הגוף, ולא עבור קיום מצוות, שהרי מי שאין לו אמצעים לקיים מצוה, הוא אנוס ופטור, ואולי אין חיוב לתת לו צדקה עבור כך.

הנה בשו"ת חתן סופר (סימן צ"ב) דן האם יש מצוה לתת צדקה לעני כדי שהעני יוכל לקיים מצוות. ומסיק: שאין בזה מצוות צדקה, אבל יש בזה מצוות חסד, וכתב שיש מעלה למצוות חסד על פני מצוות צדקה, שעל הצדקה אין כופים, מפני שהוי מצוות עשה שמתן שכרה בצדה, כמבואר בדבריו של תוספות בגמרא במסכת כתובות (דף מ"ט ע"ב ד"ה אכפיה) מה שאין כן מצוות חסד היא מצוות עשה, כמו שמבואר ברמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה ח') וז"ל שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכולתנו והוא אמרו "והלכת בדרכיו" ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון אף אתה היה חסיד, ובא בפירוש גם כן שענינו להדמות בפעולות הטובות והמידות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה.

אבל בביאור הלכה (סימן תרע"א ס"א ד"ה ואפילו) כתב בשם החמד משה שהגבאים חייבים ליתן לעני שמן כדי שיוכל להדליק נר חנוכה, כמו שחייבים לתת לעני ארבע כוסות לביל פסח, יעו"ש, משמע שחייבים לדאוג לעני, אף לקיום מצוות מדין צדקה, ועכ"פ מדין ערבות.

ובמשנת יעב"ץ (או"ח מועדים הלכות פסח סימן ז' ס"ק ג') הקשה מנא להו לחמד משה ולביאור הלכה שיש חיוב לתת לעני כדי שיוכל לקיים מצוה, דלא מצינו חיוב צדקה אלא לצרכי גופו, ולא מה שחסר לו לקיים מצוות.

ותמה על מה שכתב בפרי מגדים המובא בביאור הלכה (סימן ל"ז ס"ג ד"ה ו"א) דבעני כל ישראל מצווין להחיותו ליתן לו תפילין עיין שם. וצריך עיון מנלן דבקיום מצוה איכא דין צדקה.

ובשו"ת חת"ס (ח"ו קובץ תשובות סימן מ"ו) כתב כאשר יש לפני עני שזקוק ללחם ועני שזקוק למעות קיום מצות ד' מינים ואין מספיק לשניהם, דודאי הזקוק ללחם הוא קודם, ומבואר בדבריו דכאשר יש מספיק לשניהם מחוייבים לתת לעני מדין צדקה אף לצורך קיום מצוות, דהו"ל בכלל די מחסורו אשר יחסר לו, וצ"ע.

מי שהולך לאסוף כסף האם מקבל שכר יותר מהנותן צדקה? הוכח מפרשת השבוע!

הכתב סופר (בפרשת השבוע) מבאר: משום שבנתינת צדקה אפשר לומר שהיא אינו עושה לגמרי לשם שמים, משום שרוצה לתת שיחשבו שהיא טוב, אבל זה שעושה שהשני ייתן מתכוון יותר לשם שמים.

בתורה תמימה (הערות שמות פרק י"ז הערה ד') מבאר: כיון דהמעשה הויה ליה כאילו עשאה בעצמו, כמו שמבואר בגמרא במסכת סנהדרין (דף צ"ט ע"ב) כל המעשה את חברו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, לכן הזכות שלו כפול שגם זכה את חברו במצווה.

וכתב החיד"א בפרשתן בספרו פני דוד רמז להלכה זו מהפסוק בפרשה "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך" דהכוונה אם גרמת שיהיה נתינה מאחרים, מעלה אני עליך תיתן לו כמו שכתב הטור שכרו כנותן "ולא ירע לבבך" שהיית רוצה לתת וזה שהשתדלת שאחרים יתנו אינו חשוב בעיניך, לא היא "כי בגלל הדבר הזה" שהשתדלת עם אחרים, וזה שאמר כי בגלל הדבר לשון דיבור שהשתדלת בדבריך, יברכך ה' ומה שאמר "בתתך לו" הכוונה היא: בעבור תתן לו שהיית חפץ לתת לו משלך כאמור.

וכן כתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ה סוף פ' ט"ז), וכן בכל יקר כתב: שיש לומר שעניין זה, לעשות אחרים שיתנו צדקה, נרמז בפסוק בפרשתן ט"ו י"א "על כן אנכי מצווך - לאמר" שתאמר תגיד ותעשה לאחרים "פתח תפתח את ידך".

ובכתב סופר בפרשתן כתב להסביר לפי זה דבר נפלא: את דברי המדרש המובא בדברי רש"י במשלי על הפסוק (גי ט) "כבד את ה' מהונך" וברש"י שם בשם המדרש אל תקרי מהונך אלא מגרוךך, עיין בשו"ת אבני חפץ סימן כ"ט ס"ק י' שכתב שלא ידע היכן מקור דבר זה, דיש להקשות איך יכולים לקיים מצות צדקה על ידי הגרון, והסביר על פי מה דאמרין בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"א) גדול המעשה יותר מן העושה, וזה כוונת המדרש אל תקרי מהונך, לא העיקר מי שנותן צדקה, אלא צריך נמי שיהא מתרים אחרים דהיינו שהולך לצעוק בגרון שיתרמו כסף, ומובא נמי בדברי חנוך בפרשת ראה.

ובערוך השולחן (סימן רמ"ז סעיף ה') בסוגריים כתב וז"ל קבלתי כי על ידי שאדם מאסף צדקה מאחרים, על ידי זה מציל את דורותיו הבאים אחריו מלחזור על הפתחים עכ"ל.

ובספר אהבת שלום: הסביר את דברי הגמרא במסכת שבת (דף קנ"א ע"ב) אמר רב יוסף נקטינן, האי צורבא מדרבנן לא מיעני, והא קא חזינן דמיעני, אם איתא דמיעני, אהדורי אפתחא לא מיהדר, שהסביר הכוונה שלא הלך לאסוף כסף לאחרים שמי שאוסף כסף לאחרים לא יצטרך לאסוף בשבילו.

לו פת נותנים לו פת, עיסה נותנים לו עיסה, מטה נותנים לו מטה, הראוי ליתן לו פת חמה חמה, צונן צונן, להאכילו לתוך פיו מאכילים, אין לו אשה ובא לישא משיאין לו, ושוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכלי תשמישו ואח"כ משיאין לו אשה עיין שם. הרי דאף שהאריכו לפרט כמה עניני צדקה, מכל מקום לא הזכירו שום צרכי מצוה אלא צרכי הגוף בלבד. ולא אמרו שאם אין לו מזוזה או תפילין או לולב שחייבים ליתן לו. ומשמע לכאורה דבסיפוק צרכי מצוה ליכא דין צדקה.

איתא בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"א) גדול המעשה יותר מהעושה.

הנה הטור יו"ד (סימן רמ"ט) כתב ואם אין בידו ליתן לו ויכול לעשות לאחרים שיתנו לו שכרו גדול כשכר הנותן.

מקשים הפרישה, ה"ט"ז, והברכי יוסף: דנראה דסבירא ליה להטור ז"ל דהמעשה והנותן צדקה שווים הם לעניין השכר, ובאמת הוא דבר התימה שהרי מצינו במימרה דר' אלעזר דקאמר גדול המעשה יותר מן העושה וכו' דלאו שווין הם.

הפרישה (יו"ד סימן רמ"ט) מתרץ: שכל מה שאמרו בגמרא גדול המעשה יותר מן העושה הוא בעניין שהוא מעשה לחברו בעל כרחו בהא ודאי הוי כחו גדול, אבל כשאינו כופה שווין הם בשכר ובהא דווקא הוא דכתב הטור דהם שווים.

אבל בטורי זהב (ס"ק ב') דחה דבריו: שאם אדם נותן צדקה על ידי כפייה הפסיד זכותו, כדלעיל דין ג', אלא על כרחך טעות סופר נפל בטור וצריך לומר יותר מהעושה.

ובברכי יוסף (יו"ד סימן רמ"ט) מיישב את דברי הפרישה: דמשכחת לה דיכפוהו לצדקה, ובעת נתינתה יהיה ברצון טוב ולב שלם, דבתחילה תקפו יצרו הרע וע"י עישוי וכפייה תשש כח יצרו הרע, ואח"כ כשבא לקיים המצווה הוא ברצונו, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות גירושין (סוף פ"ב) בעניין כופין לגרש עד שיאמר רוצה אני, וזה ודאי הנה שכרו אתו, כי בעת קיום המצווה רצה בלב שלם לעשותה, ועל זה כתב הפרישה דשכרו של המעשה יותר מהעושה הזה, כיון דהא מיהא לא זכה לכופו יצרו הוא עצמו ולהתגבר לקיים מצוה, ומה שכתוב לעיל בדין ג' דהפסיד זכותו, היינו שגם בעת נתינתה טופסא דליבה באנפיה שכית, כי יצרו שכן עליו הענן, ויבן לו בית, ומתחילה ועד סוף לא נתרוקן רשות יצרו.

השל"ה במסכת מגילה (פרק נר מצוה) מבאר: דיש לשאול, טעמא מאי יהיה שכרו של המעשה מרובה מהעושה עצמו, אלא העניין הוא, דהעושה אינו יכול לעשות יותר ממה שיכולתו לעשות, אבל המעשה יכול לעשות כמה וכמה בני אדם בלי שיעור, נמצא אתה למד, שהמעשה אחד ליתן עשרה זהובים, אין שכרו יותר מהעושה, והלוואי שיהיה שכרו כעושה, ועל זה אמר הטור, שכרו גדול כנותן, אבל אם אחר כך מעשה עוד כמה וכמה בני אדם, אז שכרו הרבה מאד, על כן יהיה אדם נותן לפי כחו, ויהיה מדתו גם כן לעשות הרבה בני אדם לדבר על לבם, או באיזה ענין שיהיה שיגרום שיתנו הרבה, ואז שכרו הרבה מאד.

ויש עוד כמה טעמים באחרונים מדוע גדול המעשה יותר מהעושה:

היעב"ץ (שם ב"ב) מבאר: משום דיש לו ביזיונות כשהולך לאסוף כסף, מה שאין כוחו של הנותן אינו מתבייש להיפך זה כבוד.

האם עני שנוטל צדקה מקיים מצוה? הוכח מפרשת השבוע!

בירושלמי במסכת פאה (פ"ח ה"ח) כל הצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים, ובמשנה במסכת פאה (ח ח) היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנים לו כאחת הרי זה ייטול, אם כן כשמקבל העני בכוונה זו כיון שאני צריך ליטול הריני מזכה את העשיר העושה עמי צדקה, נמצא גדול המעשה יותר מן העושה כדאמרינן בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"א) שהרי העני המקבל יכול לקבל ביום אחד צדקה מכמה אנשים, יותר ממה שהנותן יכול ליתן, וזה אמרו רבותינו ז"ל רות רבה (ה' ט) על הפסוק במגילת רות (ב' י"ט) האיש אשר עשיתי עמו היום בועז, אשר עשה עמי לא נאמר אלא עשיתי עמו, דיותר מה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית.

ובספר ערבי נחל פרשת קדושים כתב דבר נפלא ע"פ המדרש הנ"ל שיותר משבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית: דלטעם זה מצוי ורגיל שיהיה אהבה בין עשיר ועני, ובין ב' עשירים או עניים מצוי השנאה, והיינו כי אהבה אמתית אין שכיח כלל וכמאמר רז"ל בגמרא במסכת יומא (דף ס"ט ע"ב) בייא בייא היינו דאחריב לביתן ועדיין הוא מרקד בינינו, ר"ל שנאת חנם, ולכן אין בנמצא על פי הרוב רק אהבת ההפכי, ולכן העשיר ועני יש אהבה ביניהם מצד הפכיותם כי כל אחד משלים חסרון חברו והם כמוכר וקונה, משא"כ ב' אנשים שווים שאין אחד צריך לחברו להשלים חסרונו ואי אפשר לאהבו אלא באהבה אמתית, אלו ישנאו זה את זה על הרוב כי אין שכיח עכשיו אהבה אמתית.

מדוע אנו רואים שאנשים מתים למרות שנותנים הרבה צדקה בשבילם והרי צדקה תציל ממות?

בשנותן צדקה כשהוא בריא ועוד לא כפה עליו מדת הדין, אז יש לחפש אחר זכיותיו שלא יחלה, אבל כשהוא כבר שוכב על מיטתו וגברה החולי כבר עבר מועד, ע"כ תשובת הרב, וזוהי מפרש המשנה שכיר את הפסוק בפרשת כי תבא "ולא נתתי ממנו למת", היינו בעת שנטה למות בשביל שיחיה רק עשיתי ככל אשר ציוויתני, ופרש"י שמחתי ושימחתי היינו בעת ששמחה הי' לי שימחתי אחרים בהצדקה, "וחי אחיך עמך" כתיב ויקרא כ"ה ל"ו היינו בעת שאני חי ובריא אז אני זוכר בעניים שגם הם יחיו, ובאופן זה באמת גדולה הצדקה שמהפכת מדת הדין לרחמים, ועל כן אמר "השקיפה ממעון קדשיך מן השמים וברך את עמך את ישראל.

ובעבודת ישראל בפרשת נח בהפטר בהפטר בפסוק ישעיה נ"ד י"ד "בצדקה תכונני" כתב רז"ל הקשו לחכם אחד מנין בא זה שאדם חולה ופיזר מעותיו לעניין לומר תהלים בעדו כנהוג ואף על פי כן לא הגיע אליו רפואה על ידי זה, והשיב שזה אינו מן הנמנע, כי כשהאדם אינו עושה רק חליפין עם העניים שנותן להם מעות והם אומרים לו תהלים מאין יבוא הרפואה רק צריך האדם לכוון כפשוטו שבוודאי לא בא אליו כזאת כי אם למען הזכירו לשלם הצדקה הנקצבת לו, כי לכל אדם נקצב לו מראש השנה כמה צדקה ייתן בזו השנה, נמצא כוונתו אינו רק למעשה הצדקה בעבודת ה' יתברך, ואם כן בוודאי ה' יתברך ירפאהו בעבור שהשלים חובתו.

ובספר "דרכי חיים ושלום" כתב דמה שמכריזים בהלווייה "צדקה תציל ממות" ראוי למנוע הדבר דהוי לועג לרש לנפטר, דמשמע שלא עשה צדקה ולכן נפטר, רק מכריזים לעילוי נשמת פלוני בן פלוני הנפטר, והצדקה מועלת לכפרת הנפטר ומיקל עליו בעונשו.

אדם שאין לו כסף לתת צדקה לעני הבא לפניו אבל מחזק ומעודד אותו בדברים האם קיים מצות צדקה?

ליתן ולא אמר לאחרים תנו אבל נוח לו בדברים טובים מנין שנותנים לו שכר על כך תלמוד לומר כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוהיך בכל מעשך.

הנה בבעל שם טוב בפרשה כתב דהנה העשיר הנותן צדקה הוא עושה מצוה של "נתון תיתן לו", "פתוח תפתח את ידך לאחיד", אבל העני המקבל את הצדקה, לכאורה אינו עושה שום מצוה, אך אם העני המקבל את הצדקה מקבל בכוונה זו, כלומר כיון שאני צריך לקבל, וכגון שאין מעשה ידיו מספיקים לו, שעל זה אמרו

כתוב בפסוק משלי (י' ב) "וצדקה תציל ממות".

וכתב המהר"ל בגמרא במסכת שבת (דף קנ"ו ע"ב) דבר נפלא מדוע צדקה מציל ממות: שהרי העני חשוב כמת כמבואר בגמרא במסכת נדרים (דף ס"ד) וזוהי שנותן לו צדקה ומפרנסו, הרי הוא משפיע לו חיים, לכן מקבל חיים.

ובתלמוד ירושלמי במסכת פאה (פרק א') מקשה וכי לא מת אלא הכוונה שלא ימות לעולם הבא, אבל בתלמוד בבלי שלנו בגמרא במסכת שבת (דף קנ"ו ע"ב) משמע שהכוונה לעולם הזה.

הנה בספר משנה שכיר (פרשת כי תבוא) מביא שראה בספרים שפעם אחת שאל משכיל אחד לרב כתיב משלי (י' ב) "צדקה תציל ממות", ואנו רואים הרבה פעמים דגביר אחד נחלה ונטה למות, ובני ביתו מפזרים ממון רב לצדקה ואף על פי כן מת, ולא הועיל כלום הצדקה שנתן כדי שיבריא? ותיירך לו כך: על פי משל במדינה אשר הקומוניסטים נאסר בעונש מיתה, ונחשד אחד בחשד קומוניסט ונאסר במאסר, ובני משפחתו השתדלו בכל עוז לעשות אותו חפשי ורצו לאדוואקאט עורך דין גדול ובקשו אותו לעמוד על חירותו, ושאל האדוואקאט מתי יהיה יום המשפט שלו והשיבו אחר חצי שנה, אמר הרי טוב שימצא פנאי לחקור אחר זכותו, וכה הלך ובדק כתביו עד שמצא אותו שלא חייב בדבר כי לא הי' רק חשד בעלמא, והמליץ בעדו ביום המשפט והוציאו לחירות, וקרה עוד מעשה כזאת שנאסר אחד במאסר בחשד כזה, ובני משפחתו לא השתדלו בעדו עד יום קודם המשפט, שבאו משפחתו לאדוואקאט הזה שימליץ בעדו במשפט, וחרה עליהם המליץ, אתם באים עלי ברעג האחרון מה לי לעשות כעת, אלמלי באתם אלי בזמן קודם היה לי לחפש בין הכתבים ולחפש אחר זכיותי, אבל כעת מה לי לעשות כבר עבר המועד, עד כאן המעשה, כמו כן הוא באמת צדקה מועיל להפך הדין לרחמים, אבל זה

"כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' נתון תיתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך". כתב הספרי (פיסקה קי"ז) על הפסוק "כי בגלל הדבר הזה" אמר

ויש מפרשים המפייסו עם הנתינה מתברך באחת עשרה ושיטת הסוגיה מוכחת אף בלא נתינה ובלבד בשאין ידו משגת. ולפי זה אפשר לפרש מה שכותב רש"י במשלי ג' ט' על הפסוק: "כבוד את ה' מהונך" בשם המדרש אל תקרי מהונך אלא מגרוך, והקשו הגרע"א (בפרשה) והכתב סופר (בפרשת ראה) לכאורה צריך להבין איך יכולים לקיים מצות צדקה על ידי הגרון? אלא אפשר לומר שהכוונה על פי מה שאומרת הגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט ע"ב) דהנותן צדקה מתברך בששה ברכות והמפייסו בי"א ברכות, שנתנית צדקה על ידי הרגשה טובה מעלתה יותר מנתנית צדקה סתם, וזה כוונת המדרש אל תקרי מהונך דהיינו שתתן סתם כסף, זה לא די רק גם תיתן לו הרגשה טובה על ידי גרון, ולפי שיטת המאירי שאפילו אם תיתן רק מילים טובים לחוד אתה מתברך בכל הברכות.

האם הזכות של מצות צדקה נשאר לעולם למרות שעשה אחר כך עבירות? הוכח מפרשת השבוע!

שארי המצות יש יכולת ביד עבירה ח"ו לכבותה כדאמרינן בגמרא במסכת סוטה (דף כ"א ע"א) בקטרוג איזה מלאך מקטרג, ולפי זה כמו שאין יכולת ביד מלאך מקטרג לכבות המצווה של צדקה כן גם שכרה בלי שום שינוי רק על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו. ופירש הרב הנ"ל בזה כוונת חז"ל שאמרו ויק"ר (פכ"ה ב') בשם רבי חייא בר אבא עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחופה לבעלי מצות היינו צדקה שנקרא סתם מצוה כדאמרינן בירושלמי במסכת סוטה (פ"ז ה"ד) אצל בעלי תורה בגן עדן דכתיב "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת ז' י"ב) והכוונה כמו שבעלי תורה אין עבירה מכבה תורה, כן בעלי הצדקה אין עבירה מכבה צדקה, וכמו שאלו חוסים בצל כנפיו ית"ש, כמו כן בעלי צדקה.

לפי זה נראה ליישב מה דהקשו האחרונים על הא דאיתא בגמרא במסכת שבת (דף קל"ט ע"א) אמר עולא אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה", ושאלו האחרונים: מדוע דווקא במצוות צדקה תיפדה ירושלים ולא בשאר מצוות? ולפי דברינו אתי שפיר משום דשאר מצוות אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואם חוטא רח"ל העבירה מכבה את הזכות של המצווה, מה שאין כן בצדקה שאין עבירה מכבה אותה, לכן בזכות מצות צדקה יבנה ירושלים.

האם בעיר הנידחת הורגים ילדים קטנים למרות שלא חטאו? הוכח מפרשת השבוע!

נמצאו העובדים רובה מכים את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב.

ובכסף משנה (שם) הקשה על זה וז"ל: ומ"מ צריך עיון מנלן שמכין טף ונשים דאי מדכתיב הכה תכה את יושבי העיר הא אצטרך לכמה ישהה בעיר ויצטרף עמהם, ואפשר דמהחרם אותה כל אשר בה נפקא, ובעל מ"ע כתב שחכמי לווייל השיבוה לר"מ הלוי שראיה לדברי רבינו מדגרסינן בספרי הכה תכה את יושבי העיר מכאן אמרו חכמים אין מקיימים את הטפלים.

אבל יש ראשונים שסוברים דאין הורגים קטנים רק אם גם עבדו עבודה זרה: דהנה המרדכי מסכת סנהדרין (פרק נגמר המתחיל ברמז תשט"ז), עיין בגיליוני הש"ס במסכת מכות (דף ב' ע"א) מביא שנשאל לר"י על עסק בן שנה או שנתיים שהמיר דתו עם אמו ומת אם מתאבלים עליו או לאו, והשיב נ"ל דמתאבלין עליו דודאי גדול אין מתאבלים עליו כדאמר בגמרא במסכת סנהדרין (דף מו ע"ב) ואמרינן בגמרא במסכת סנהדרין (דף ל"ט ע"ב) באבוד רשעים רנה אבל קטן מה שהכניסוהו בדת אחרת מה מעלה ומה מוריד וה"ל כאילו לא המיר, ורבינו תם אומר דאין מתאבלים עליו, וראיה מתוספתא דסנהדרין קטני עיר הנידחת שהודחו עמה רבי אליעזר אומר נהרגים וחכמים אומרים אין נהרגים, ומדאמר רבי אליעזר נהרגים, לרבנן אין מתאבלים דעד כאן לא פליגי אלא לענין נהרגים, אבל לענין אבלות מודו דאין

וכן נאמר באבות דרבי נתן (פרק י"ג) והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות כיצד מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ מעלה עליו הכתוב כאלו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות אפילו לא נתן לו כלום מעלה עליו הכתוב כאלו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם.

וכתב הכלי יקר על הפסוק "על כן אנכי מצווך לאמור פתח תפתח" וז"ל ומה שאמר על כן אנכי מצווך לאמר כי האמירה עיקר וטובה מן הנתינה שהרי הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו באחד עשר ברכות כמו שאומרת הגמרא במסכת בבא בתרא (דף ט ע"ב) וזהו לאמר לו דברי ריצוי ופיוס. ובמאירי כתב במסכת בבא בתרא (דף ט' ע"ב) אמרו הנותן פרוטה לעני מתברך בשש והמפייסו בדברים אף על פי שלא נתן מתברך באחת עשרה מכאן ואילך צא וחשוב נתן ופייס כמה הוא מתברך,

יש לחקור האם כוחה של צדקה שמהני אף על פי שאדם עושה עבירות או דילמא מצות צדקה הויה כמו שאר מצוות דמבואר בגמרא במסכת סוטה (דף כ"א) דעבירה מכבה אותה.

הנה רבנו האר"י הקדוש כתב דאף על פי דאיתא בגמרא במסכת סוטה (דף כ"א ע"א) דעבירה מכבה מצוה, מכל מקום מצות צדקה קיימת לעולם.

ובזה מפרש החיד"א בספרו פתח עיניים את מאמר הגמרא במסכת בבא בתרא (דף י' ע"ב) א"ר אבהו, שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה, אמר להו, צאו וראו מה פירש דוד אבא פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד, הכוונה שהכוח של צדקה זה לעד, והזכות נשאר לעולם, אפילו אם חלילה חטא אין הזכות נעלם.

וכן בבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ז) צלא דמהימנותא כתב וז"ל כתב הרב הגדול מורנו החיד"א ז"ל טעם למה נשתנו ונתעלו מצות הצדקה וגמילות חסדים מכל המצוות אשר יזכה האדם אשר השי"ת בעצמו כביכול יהיה סתרו ומגינו, דהנה כתיב "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד" (תהלים קי"ב ט') היינו כמו שאין עבירה מכבה תורה כן אין עבירה מכבה מצות הצדקה. כמו שכתב בספר הליקוטים (תהילים פרק קי"ב) מה שאין כן

"הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב" (י"ג ט"ז).

יש לחקור האם ילדים קטנים של עיר הנידחת גם הורגים או דילמא כיון שהם לא חטאו אין הורגים אותם?!

וכתב בילקוט שמעוני (רמז תתע"ה) הכה תכה את כל יושבי העיר ההיא - מכאן אמרו אין מקיימים את הטפלים, אבא חנן אומר לא יומתו אבות על בנים בעיר הנידחת הכתוב מדבר.

ובתוספתא במסכת סנהדרין פ' (פרק י"ד) נאמר: "קטני בני אנשי עיר הנידחת שהודחו עמה" אין נהרגים, ר' אליעזר אומר נהרגים אמר לו רבי עקיבא ומה אני מקיים ונתן לך רחמים ורחמך והרבך אם לרחם על הגדולים, הרי כבר נאמר הכה תכה אם לרחם על בהמתן הרי כבר נאמר החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה ומה אני מקיים ונתן לך רחמים אילו קטנים שבתוכה רבי אליעזר אומר אף גדולים אין נהרגים אלא על פי עדים והתראה ומה אני מקיים ונתן לך רחמים שמא יאמרו הדיינים הרי אנו עושים עיר הנידחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה בלבם עלינו אלא כך אמר המקום הריני נותן אותם לרחמים ומטיל אהבתי בליבם כלומר שאין בליבנו עליכם שדין אמת דנתם ולא מתאבלים אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב. והרמב"ן בפרשה הביא את דברי הספרי וגם את התוספתא.

הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק ד' הלכה ו) כתב מכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב טף ונשים אם הודחה כולה, ואם

מנהג להתאבל עליו, על כל פנים רואים דסבירא ליה לראשונים שהקטנים שצריך להרוג בעיר הנידחת מיירי שהם עבדו עבודה זרה.

מתאבלים, ולא ראייה הוא דהתם מיירי שגדולים קצת ועבדו עבודה זרה אבל קטן שאינו יודע בין ימינו לשמאלו חשוב כישאל ועוד דעיר הנידחת לא שייכה לשאר מקומות דקטן שעבד עבודה זרה אף לרבי אליעזר אינו נהרג סוף דבר אומר רבינו תם שאין

מדוע הורגים את הנשים בעיר הנידחת למרות שהן לא חטאו?

הדחה, מנלן הא, הא אמרינן השווה הכתוב איש ואשה לכל עונשין שבתורה, ולמה נאמר שדין האישה חמור יותר. והר"ש משאנץ השיב להרמ"ה שהרמב"ם לא מיירי בצדקניות, דצדקניות ניצולות הן ולבושיהן כדמוכח בגמרא במסכת סנהדרין (דף קי"ב ע"א) ולא בא הרב לומר אלא דנשי הרשעים שהודחו בסייף, ונשי הצדיקים שהודחו כיחידים דמו ובסקילה. והפרי חדש על הרמב"ם כתב שתיבת נשים הוא טעות סופר ברמב"ם. ובספר סדר משנה הקשה עליו: שהרי הוא מפורש ברמב"ן "החרם אתה ואת כל אשר בה" (דברים י"ג ט"ז) 'אותה' הם אנשים הנדחים, 'ואת כל אשר בה', הנשים הנגררות אחר האנשים, ואין לומר שהרמב"ן מיירי בנשים שעבדו ע"ז, שהרי לזה אין צריך ריבוי, שהרי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, אלא על כרחך שגם הנשים שלא עבדו נגררות עם האנשים.

וכן כתב המנחת חינוך (מצוה תסד סק"כ) ועיי"ש שכתב שלא נתבאר אם דווקא נשואות, או גם ארוסות נהרות, עוד כתב שם שהוא הדין שעבד כנעני נהרג, והוא כ"ש מנשים שלא חטאו, ואדרבה הם כממונם וכבהמתם ובוודאי הורגים אותם. והחזו"א במסכת סנהדרין (סימן כ"ד סקי י"ד) כתב: שנשים היינו נשים העובדות, ואף שהלשון דחוק, אבל אין ספק שאין הנשים צדקניות נהרות בשביל בעליהן, אלא הן בכלל אותן שלא עבדו ומה שכתב הרמב"ן שהנשים נגררות אחר האנשים, האי נגררות ע"כ שעבדו, ולכן קראו להם נגררות, דדרך הנשים להיגרר אחר אנשים, וכן משמע שהרי היה על הרמב"ם לומר נשים נשואות, שהרי הפניות ודאי נדונות לעצמן.

איזה דג עולה ליבשה בערב שבת וחוזר לים במוצאי שבת?

מוכיח עליו, שהרי כתב הרמב"ן בפרשת האזינו על "אמרתי אפאיהם אשבת מאנוש" (לב כו) על נהר הסמבטיון שהוא מלשון שבת (בלשון ערבי ובקלוקול הלשון). וכמו כן צריך לומר שאותו דג הנקרא "שבוטא" היינו מלשון שבתא או סבתא משום שטבעו מורה על מצוות שבתא בשבת. והיינו שאמרו רז"ל דרבא מלח "שיבוטא" שהיה מהדר בער"ש דווקא על דג שנקרא שבוטא משום ששמו וטבעו מורה על שבת. ואפשר שצידת אותו דג קשה מאוד אם לא בזמן שעולה מעצמו ליבשה בערב שבת, ולא נשאר אופן אחר כי אם בעת שעולה שהוא קצת קודם שקיעת החמה שאז אין זמן לבשלו או לצלותו, ולכן אמרו שרבא "מלח" שיבוטא, שאין זמן לבשל ולצלות אלא רק למלוח ולאוכלו במליחה כמנהג איזה דגים שיכולים לאוכלן במלחן בעוד שהן חייני דהיינו בלי בישול, ועיי"ש עוד אריכות בזה.

הקשה הרמ"ה לרי' אהרן מחכמי לוונלי: למה הורגים הנשים אף שלא חטאו, והשיבו שכן מצינו בעדת קרח שגם הנשים נהרגו, וכן מצינו באנשי יבש הגלעד שהרגו גם את הנשים, וגם יתכן דהכא מיירי בנשים שעבדו עבודה זרה, אבל לא היה התראה, או שהודחו מעצמן, והן נהרגים עם כל העיר?

והרמ"ה השיבו אטו מעשה קרח ומעשה דיבש גלעד לדורות כתיבי, הוראת שעה הייתה וליכא למילף מינה לדורות, וכל שכן דמעדת קרח ליכא למילף כלל, דמיתה בידי שמים שאני, והרי אמרו חכמים בעוון נדרים בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים, ואי כדקאמר מר ונילף מינה למעבד בה מעשה, ועל מה שכתב שדין הנשים חמור יותר, והן נהרות גם בלא התראה, ובלי

"את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו" (יד ט).

בשו"ת שם משמעון העיר מדוע בגמרא במסכת קידושין (דף מא ע"א) מזכירה את שמו של הדג "שיבוטא", שרבא מלח בערב שבת, ועוד מעיר מדוע רק "מלח" את הדג ולא בישלו לגמרי.

ויישב על פי מה שהביא הסמ"ג (עשה כט) מדברי המדרש נמצא לשון דומה בפסיקתא רבתי (פכ"ג) על הפסוק "זכור את יום השבת – שמור את יום השבת", "זכור בים ושמור ביבשה".

וביאר זאת על פי מה שכתב ר' אליהו האיתמרי זצ"ל בספרו שבת מוסר (פי"ב) בשם האפודי, שיש דגים בים שבכל ערב שבת בין השמשות יוצאים ליבשה ונחים שם עד מוצאי שבת, והיינו "זכור בים ושמור ביבשה" שהים והיבשה הם סימן מובהק לשמירת השבת, ומעתה לא נפלאה היא ולא רחוקה היא לומר שאותו הדג הנקרא "שבוטא" מאותן מינים שפורשים בע"ש ליבשה, ושמור

לאחר מספר שנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, מאחר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם מאוד את כמות הדפסת והפצת העלונים.

מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשמחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור מגורך.

ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזיכוי הרבים לבריאות אושר נחת זש"ק ולע"נ קרובים וידידים.

המעוניין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים יוכל לפנות לטלפון: 052-814448